

УДК 378.091.212.74 — 027.543: 378.6: 61(477.54 — 25)ХНМУ

DOI:10.30837/nc.2021.1.35

Академічна мобільність як один із вимірів інтернаціоналізації: досвід Харківського національного медичного університету

Валерій Капустник,
доктор медичних наук, професор, ректор,

Валерій М'ясоєдов,
доктор медичних наук, професор, проректор з наукової роботи,

Ангела Стащак,
кандидат юридичних наук, начальник відділу міжнародних зв'язків,
Харківський національний медичний університет

Явище інтернаціоналізації усіх сфер життя, у тому числі і освіти, стало абсолютною нормою сьогодення. Цьому сприяють глобалізація світу, процеси спрощення пересування та перетину кордонів і, звичайно, розвиток технологій передачі даних та спілкування. Завданням інтернаціоналізації у сфері вищої освіти є спрощення взаємодії між освітніми, науковими колами, окремими учасниками освітнього процесу, персоналом, який забезпечує діяльність ЗВО для досягнення однієї спільної мети — обміну досвідом

для зростання ефективності та забезпечення якості вищої освіти.

Формування єдиного світового освітнього простору відбувається через зближення підходів різних країн до організації освіти, а також через визнання документів про освіту інших країн. Досить активно проходить утворення регіональних освітніх просторів. Загальноєвропейський простір вищої освіти (ЕНЕА) й загальноєвропейський дослідницький простір (ЕРА) утворюють сучасне європейське суспільство знань. Спільний євро-

пейський освітній простір, з одного боку, сприяє зростанню мобільності студентів та професорсько-викладацького складу, а з іншого — академічна мобільність є необхідною умовою формування самого спільного освітнього простору [1].

Академічна мобільність часто розглядається як результат інтернаціоналізації закладу вищої освіти, є одним із її індикаторів. Також вказаний процес є однією з форм розвитку інтелектуально-професійного потенціалу, що відображає реалізацію внутрішньої потреби у цьому потенціалі у просторі соціальних, економічних, культурних та політичних відносин та взаємозв'язків. На думку дослідників питань інтернаціоналізації та академічної мобільності, орієнтація саме на показники академічної мобільності провідних світових та національних рейтингів ще раз підкреслює важливе значення фактору її наявності у ЗВО з позиції інтернаціоналізації та інтеграції закладів вищої освіти у світовий та національний науково-освітній простір.

Погоджуючись із вказаним, слід також зазначити, що сама академічна мобільність часто стає інструментом для подальшої інтернаціоналізації ЗВО, закладає підвалини для встановлення більш широкої взаємодії із закладом-партнером, дає змогу дослідити «на місці» поле майбутньої спільної діяльності. Часто особисті відносини, які складаються між учасниками академічної мобільності з обох боків, стають підґрунтям для проектів, спільних досліджень, інтегрованої професійної діяльності у майбутньому.

Досвід Харківського національного медичного університету у налагодженні системи академічної мобільності розпочався у 2016 р. із систематизації нормативного підґрунтя такої діяльності, приведення його у відповідність із основними положеннями Болонської декларації, Законів України «Про вищу освіту» [2], Про наукову і науково-технічну діяльність [3], Положень про порядок реалізації права на академічну мобільність [4], про навчання студентів та аспірантів, стажування

наукових та науково-педагогічних працівників у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах за кордоном [5], затверджених Постановами Кабінету Міністрів України. Таким чином, уперше на рівні університету питання участі студентів у програмах академічної мобільності було урегульовано у «Положенні про порядок реалізації права на академічну мобільність» [6]. Разом з тим, активно розпочався процес фактичної участі студентів у таких програмах.

Основними етапами становлення у ХНМУ системи академічної мобільності студентів стали залучення до вказаного процесу партнерських установ та детальне опрацювання конкурсної процедури і процедури перезарахування результатів навчання за кордоном.

Відділом міжнародних зв'язків — основною структурою, яка відповідає за організацію академічної мобільності студентів, велася кропітка робота з налагодження партнерських відносин із закордонними навчальними закладами та практичними клінічними установами. З досвіду такої взаємодії можемо резюмувати, що навіть попри відсутність між партнерськими інституціями проектних зобов'язань чи грантових інституційних угод (напр., ЕРАЗМУС+ КА1 та інші програми, які організаційно та фінансово підтримують студентську мобільність) можливе встановлення на взаємних договірних засадах таких умов, які повністю задовольняють вимогам організації різних видів студентської мобільності. Так, із понад 25 закладами було досягнуто домовленостей про такі види студентської мобільності, як літні школи (програми виробничої практики), семестрове навчання, короткострокові курси (стажування для набуття вузьких профільних навичок) тощо.

Слід вказати також на характерну особливість такої співпраці — можливість взаємодії у питаннях мобільності не тільки із закордонними ЗВО, але й з клінічними установами. Так, студенти мають змогу через таку мобільність опанувати

практичні навички та формуватися професійно під впливом іноземних фахівців та з використанням новітніх технологій на практиці.

2019 року була прийнята Стратегія інтернаціоналізації Харківського національного медичного університету на 2019 — 2025 рр. [7]. У ній було взято до уваги досвід, накопичений за чотири роки участі у програмах академічної мобільності. Основними положеннями такої Стратегії у розрізі академічної мобільності стали: розробка університетських навчальних планів і програм з урахуванням міжнародних стандартів і рекомендацій у галузі медичної освіти; забезпечення обміну студентами та викладачами із зарубіжними ЗВО, що сприятиме більшому кількісному охопленню студентів, які направляються за кордон для навчання в університетах-партнерах (інтегрований семестр / навчальний рік / виробнича практика / стажування тощо); співпраця із закордонними освітніми, практичними, державними та недержавними організаціями і закладами у доменах освіти, науки, практичної медичної діяльності та культури.

Протягом 2016 — 2020 рр. Харківським національним медичним університетом було організовано понад 25 програм студентської академічної мобільності, у яких взяли участь близько 300 студентів, що становить 2,95 % від загальної кількості здобувачів освіти, які беруть участь у програмах академічної мобільності, та випереджає загальнонаціональні показники [8, с. 305].

Таким чином, за досить короткий проміжок часу у Харківському національному медичному університеті вдалося налагодити процес академічної мобільності на систематичній основі.

Однак, слід враховувати, що цей процес є динамічним, таким, що несе в собі ризики налагодження та управління, вимагає постійного вдосконалення та поглиблення. Крім того, варто пам'ятати, що академічна мобільність є невід'ємною інтегрованою частиною навчального про-

цесу студента. А отже піддається впливу багатьох факторів, які і формують індивідуальну освітню траєкторію учасника навчального процесу.

Враховуючи динамічність змін у системі освіти України, відповідаючи на виклики у сфері управління процесом мобільності та зважаючи на накопичений за попередні роки досвід, відділом міжнародних зв'язків Харківського національного медичного університету було розроблено нову редакцію «Положення про академічну мобільність у ХНМУ» у 2020 р. Порівняно із попередньою редакцією, вказане положення більш розгорнуто фокусується на процедурі конкурсного відбору учасників мобільності, розширює коло самих учасників мобільності, є більш гнучким у виборі учасником навчального процесу програми академічної мобільності та розширює коло самих видів академічної мобільності. Таким чином, досвід ХНМУ у сфері управління процесами академічної мобільності свідчить, що необхідно бути гнучким та швидко реагувати на зміни і виклики у вказаній сфері.

До ризиків та викликів налагодження процесу академічної мобільності М. Дебич відносить наступні: недостатнє / відсутнє фінансування; невизнання ступенів / дипломів; незадовільний рівень володіння іноземною мовою; невідповідні освітні програми / організація навчання; правові питання; відсутність інформації та заохочення; особисті проблеми студентів [8, с.305].

До вказаних ризиків також додамо геополітичну ситуацію, яка склалася в Україні з 2014 р. та географічну близькість Харківської області до зони конфлікту. Окремо також, на жаль, слід виділити фактор іміджевих ризиків на рівні країни, оскільки Україна лише починає активно доводити, що її науковий та освітній простір цілком відповідають європейським та світовим стандартам. Такі фактори не є безпосередніми ризиками самого процесу академічної мобільності, однак напряду впливають на його налагодження з партнерськими установами

ще на етапі формування потенційних партнерських відносин. Тобто, потенційні партнери, оцінюючи можливості взаємодії із українським (вузько — харківським) ЗВО, орієнтуються не тільки на його освітні, наукові досягнення, але й на імідж країни та регіону.

Наразі відділом міжнародних зв'язків проводиться дослідження серед студентів з метою визначення рівня їх залученості до інтернаціоналізації та, зокрема, до академічної мобільності. Дослідження триває, однак можна зробити деякі прелімінарні висновки. На основі обробки більше 200 анкет анонімного опитування було отримано дані, що характеризують ризики студентської мобільності у ХНМУ. Характерно, що попри достатньо високий відсоток залученості студентів до академічної мобільності, досі найбільшою проблемою студенти вважають низьку поінформованість (51,9 % респондентів). При цьому більшість учасників опитування (80,7 %) готові брати участь у інформаційних заходах, присвячених мобільності. 14,2 % респондентів вказують на недостатній рівень володіння іноземною мовою як на перешкоду участі у програмах мобільності. Деяких опитуваних турбують питання перезарахування результатів мобільності, фінансова складова, тощо. Проте відсоток таких відповідей незначний.

Це в цілому підтверджує тезу М. Дебич про ризики та виклики в академічній мобільності.

У процесі подолання викликів відділом міжнародних зв'язків ХНМУ було розроблено низку заходів, які постійно комплексно використовуються, узагальнюється досвід їх використання та формуються рекомендації щодо доцільності таких заходів.

Для подолання фінансових ризиків при участі у програмах, які не підтримуються грантами, ХНМУ домовляється на взаємних засадах із закладами-партнерами про надання трансферу/проживання/харчування учасникам академічної мобільності. Також університет має право покривати

витрати переможцям конкурсних відборів за окремими програмами академічної мобільності. Окремо розробляються критерії для заохочення студентів, які мають найвищі досягнення в освіті та науці.

Щодо визнання результатів навчання у закордонному ЗВО, зауважимо, що вказаний ризик у ХНМУ було подолано, оскільки гнучка система перезарахування кредитів, індивідуальна освітня траєкторія учасника освітнього процесу та документальне забезпечення мобільності убезпечують учасника, який належним чином бере участь у програмі мобільності, від невизнання її результатів у домашньому університеті.

Дотепер досить гостро стоїть проблема володіння іноземною мовою як фактор, що впливає на участь у програмах мобільності, оскільки це є одним із критеріїв участі у конкурсі на програми. Хоча зазначимо, що у ХНМУ є програми і для здобувачів освіти, які не володіють іноземними мовами. Наразі, такі особи можуть брати участь у програмах обміну з країнами, у яких другою мовою спілкування є російська (наприклад, Казахстан, Узбекистан та ін.). Крім того, університет активно розвиває програми внутрішньої мобільності з клініками та ЗВО в Україні. Така регіональна мобільність також позитивно впливає на досвід, практичні навички, соціокультурну взаємодію між здобувачами освіти. І, понад це, демонструє учасникам мобільності, як можливо отримувати новий досвід, знання та інтерперсональну професійну комунікацію, спонукає до нових активностей у сфері мобільності, в тому числі, і до вивчення мови та прагнення розширити географію фахового розвитку.

Відділ міжнародних зв'язків ХНМУ постійно зосереджений на подоланні такого виклику, як відсутність інформації. Відділом було створено та ведеться постійний менеджмент соціальних мереж (Facebook, Instagram, Telegram, Viber), а також передається інформація через офіційний сайт університету. Для студентів та викладачів щороку проводяться ін-

формаційні тижні, так звані IROInfoDays, де у інтерактивній формі доноситься інформація про можливості участі у міжнародних заходах, у тому числі, в академічній мобільності; запрошуються спікери — представники грантових програм, які фінансують мобільність. Такі зустрічі є орієнтованими на аудиторію та на безпосереднє спілкування між спікерами та слухачами, допомагаючи тим самим виявити певні потреби, побажання та проблеми, пов'язані з участю у програмах мобільності серед академічної спільноти ХНМУ. Також проводяться анкетування співробітників та студентів щодо найбільш актуальних тематик та сфер зацікавленості. За результатами опитувань відділом міжнародних зв'язків ведеться постійна робота щодо взаємодії з зарубіжними партнерами, міжнародними організаціями, посольствами зарубіжних держав з питань реалізації міжнародних можливостей університету, оновлюється проєктна база даних, ведеться постійний моніторинг можливостей отримання

грантів для участі студентів і викладачів у міжнародних освітніх програмах. Враховуючи епідеміологічний стан країни та світу, велику кількість іноземних студентів, а також позитивну тенденцію щодо залучення іноземних фахівців до роботи у ХНМУ, планується створення Youtube-каналу для забезпечення постійного доступу до актуальної інформації в будь-який час та з будь-якої точки світу.

Таким чином, процеси глобалізації та інтернаціоналізації вищої освіти відіграють важливу роль в сучасному соціально-економічному контексті освітніх систем, що постійно розвиваються. Саме тому академічна мобільність стає важливим інструментом інтеграції України в міжнародний науково-освітній, економічний, політичний та соціокультурний простір. Харківський національний медичний університет постійно веде роботу із удосконалення напрацьованої системи академічної мобільності та залучення якомога ширшого кола учасників таких програм.

Література

1. *Академічна мобільність як фактор інтеграції України у світовий науково-освітній простір* : Аналітична записка. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/akademichna-mobilnist-yak-faktor-integracii-ukraini-u-svitoviy>

2. *Про вищу освіту* : Закон України від 01.07.2014 №1556-VII. Редакція від 25.09.2020. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#>

3. *Про наукову і науково-технічну діяльність* : Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. [Електронний ресурс] : Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>

4. *Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність* : Постанова Кабінету Міністрів від 12.08.2015

№ 579. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npras/248409199>

5. *Положення про навчання студентів та аспірантів, стажування наукових і науково-педагогічних працівників у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах за кордоном*: Постанова Кабінету Міністрів від 13.04.2011 № 411. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-2011-%D0%BF#Text>

6. *Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність у Харківському національному медичному університеті*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://knmu.kharkov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1226%3A2013-03-25-12-07-55&catid=4%3A2011-05-04-07-20-12&Itemid=19&lang=uk

7. *Стратегія інтернаціоналізації Харківського національного медичного*

університету на 2019 — 2025 рр. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://knmu.kharkov.ua/attachments/5691_str-intern.pdf

8. Дебич М. А. Теоретичні засади інтернаціоналізації вищої освіти: міжнародний досвід : монографія. Ніжин : ПП Лисенко, 2019. 408 с.

04.11.2020

Відомості про авторів

Капустник Валерій Андрійович — доктор медичних наук, професор, ректор; кафедра внутрішніх та професійних хвороб, завідувач кафедри; Харківський національний медичний університет, Харків, Україна; email: kapustnik.valerij@ukr.net ; ORCID: 0000-0002-4543-8343 Scopus; Google Scholar.

М'ясоєдов Валерій Васильович — доктор медичних наук, професор, проректор з наукової роботи; кафедра медичної біології, завідувач кафедри; Харківський національний медичний університет, Харків, Україна; email: vv.miasoiedov.knmu.edu.ua ; ORCID: 0000-0001-7135-4672 Scopus; Google Scholar.

Стащак Анжела Юріївна — кандидат юридичних наук, начальник відділу міжнародних зв'язків; кафедра судової медицини, медичного права імені заслуженого професора М.С. Бокаріуса, доцент кафедри; Харківський національний медичний університет, Харків, Україна; email: khnmu_stashchak@ukr.net ; ORCID: 0000-0003-2854-4520 Scopus; Google Scholar.